

Sławomir Głowacki

O olimpiadach polonistycznych

Biuletyn Polonistyczny 28/3-4 (97-98), 30-41

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

człowiek-instytucja, który podejmuje najważniejsze inicjatywy narodu pozbawionego państwowości, staje w obronie polskości zagrożonej akcją germanizacyjną i człowieczeństwa niweczonego głodem i wyniszczeniem wojennym. Zebrane pod jedną okładką listy są dokumentami tych ważnych poczynań, a zarazem dziełami sztuki epistolarnej znakomitego stylisty. Stąd praca nad ich udostępnieniem jest wielką odpowiedzialnością i niemałym zaszczytem.

---

¹ W 1977 r. ukazał się w serii Biblioteka Poezji i Prozy tom I "Listów" w dwóch woluminach, w 1984 r. złożony został w PIW tom II w trzech woluminach, tomy następne są w przygotowaniu.

Maria Bokszczanin

O OLIMPIADACH POLONISTYCZNYCH ROZWAŻANIA NA KANWIE XIV OLIMPIADY LITERATURY I JĘZYKA POLSKIEGO

Trochę historii

Od zorganizowania I Olimpiady Literatury i Języka Polskiego upłynęło czternaście lat. W tym czasie olimpiada polonistyczna urosła, jak twierdzi prof. M. Klimowicz, "do rangi jednej z najciekawszych imprez w życiu polonistycznym naszego kraju"¹. Dlatego też, pisząc o tegorocznych zmaganiach olimpijskich, trudno nie nawiązać, choćby fragmentarycznie, do historii Olimpiady Literatury i Języka Polskiego. Od początku do dnia dzisiejszego formuła tego konkursu nie uległa zasadniczym zmianom. Głównym celem olimpiady pozostaje "rozbudzenie wśród młodzieży

szkolnej zainteresowania literaturą i nauką o języku, podniesienie poziomu wykształcenia w tych dziedzinach, a także pomoc w zapewnieniu odpowiednich kandydatów na wyższe studia polonistyczne. Olimpiada ma również podnieść rangę i rolę wychowawczą języka polskiego"².

Warto przypomnieć, że Olimpiada Literatury i Języka Polskiego została zainicjowana w 1970 r. przez ówczesnego dyrektora IBL - prof. K. Wykę, a powołana zarządzeniem Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 maja tegoż roku. Od chwili ukazania się tego aktu prawnego corocznym organizatorem imprezy jest Instytut Badań Literackich PAN w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty i Wychowania, które zapewnia dotację finansową.

Olimpiadę przeprowadza Komitet Główny wraz z komitetami okręgowymi (początkowo były to komitety wojewódzkie). Obecnie istnieje 17 komitetów okręgowych; okręg zaś stanowi jedno większe lub kilka mniejszych kuratoriów. W skład Komitetu Głównego wchodzi przedstawiciele IBL, uniwersytetów, wyższych szkół pedagogicznych, a także wybitni nauczyciele-poloniści warszawskich szkół średnich. Członkowie Komitetu głównego OLiJP są powoływani przez ministra oświaty i wychowania na wniosek IBL. Pracami tego Komitetu kierowali kolejno: prof. K. Wyka, prof. M. Klimowicz i doc. dr hab. R. Górski. Obecnie zaś Komitetowi Głównemu OLiJP przewodniczy prof. T. Kostkiewiczowa. Należy podkreślić, że funkcję wiceprzewodniczącego (od najtrudniejszych początków działalności Komitetu) pełni nieprzerwanie prof. Z. Libera.

Olimpiada przebiega w formie trzystopniowych eliminacji:

- eliminacje szkolne (grudzień - styczeń)
- eliminacje okręgowe (luty)

- eliminacje centralne (połowa kwietnia).

Zwycięzcy eliminacji centralnych otrzymują dyplomy laureata uprawniające do podjęcia studiów na wydziałach filologii polskiej, bibliotekoznawstwa, kulturoznawstwa - bez egzaminu wstępnego³. Trudno kwestionować zasadność takiego przywileju dla laureatów olimpiady polonistycznej. Zwycięzcy są przecież egzaminowani kilkakrotnie, a wymagania stawiane olimpijczykom należy uznać za bardzo wysokie⁴.

Początkowo założeniem organizatorów Olimpiady było traktowanie wiedzy objętej programem szkolnym jako obowiązującej normy. Olimpijczycy, którzy swymi umiejętnościami wybiegali poza tę normę byli nagradzani niejako "punktami dodatkowymi". Od 1974 r. (IV OLiJP) normą stawianą uczestnikom polonistycznych zmagania, stała się znajomość literatury wykraczająca m o ż l i w i e n a j d a l e j poza ramy obowiązującego programu nauczania. Ponadto KG OLiJP stwierdził, że poziom wiedzy z zakresu nauki o języku, jaki prezentują olimpijczycy jest dość niski. Dlatego też od V Olimpiady kandydatów do olimpijskich dyplomów obowiązuje (na szczeblu centralnym) wybór jednego zagadnienia z nauki o literaturze i jednego - z nauki o języku. XIII Olimpiada przyniosła kolejne novum w tym zakresie. Uczestnicy eliminacji szkolnych zostali zobligowani do napisania pracy przygotowawczej z językoznawstwa, zgodnie z wytycznymi opracowanymi przez Komitet Główny.

Wymieniona powyżej lista wymagań stawianych olimpijczykom nie jest kompletna. Zawodnicy, biorący udział w eliminacjach I stopnia, muszą złożyć dwie prace przygotowawcze: recenzję lub szkic krytyczny na temat dowolnie wybranego utworu literackiego z zestawu zaproponowanego przez Komitet (dawniej były to "Kartki z dziennika"), a także wspomnianą już - pracę przygotowawczą

z nauki o języku. Czeka ich także egzamin ustny, obejmujący takie dziedziny, jak: 1) historia literatury i literatura współczesna; 2) nauka o języku; 3) lektura indywidualna; 4) współczesne życie literackie i kulturalne; 5) recytacja tekstu literackiego (poezji, prozy). Wyniki, jakie uzyskali zwycięzcy eliminacji szkolnych, poddawane są weryfikacji w odpowiednich komitetach okręgowych (podobnie dzieje się w przypadku zakwalifikowania do eliminacji centralnych)⁵.

Zawody II stopnia obejmują: pracę pisemną (rozprawkę) na temat jednego spośród trzech zaproponowanych zagadnień (od niedawna uczestnik eliminacji okręgowych może wybrać zamiast rozprawki - pisemną interpretację jednego utworu poetyckiego z dwóch, podanych do wyboru), pisemny test językowy, a także egzamin ustny.

Uczniowie zakwalifikowani do eliminacji centralnych są zobowiązani do napisania rozprawki (dwa tematy do wyboru) lub analizy porównawczej dwóch utworów poetyckich (do wyboru dwóch zestawów wierszy). Zawodnicy, którzy z pracy pisemnej uzyskają ocenę co najmniej dobrą - biorą udział w eliminacjach ustnych⁶.

Jak wynika z niniejszego komentarza do regulaminu olimpijskiego - Komitet Główny OLiJP rozważnie, lecz systematycznie wprowadza korekty i uzupełnienia dotyczące wymagań merytorycznych stawianych kandydatom oraz form egzekwowania ich wiedzy. Jest to stanowisko ze wszech miar słuszne, ponieważ zapobiega zbyt niemu zrutynizowaniu programu Olimpiady.

Nieco statystyki

Olimpiada posiada dość obfitą bibliografię. W 1980 r. na 10-lecie Olimpiady ukazała się - nakładem WSiP - praca zbiorowa pod red. B. Chrzęstowskiej i T. Kostkiewiczowej pt. "Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. Założenia - oceny - postu-

laty". Książka zawiera wiele cennych rozpraw i artykułów dotyczących ośmiu lat (1970-1978) istnienia konkursu polonistycznego⁷. Warto także wspomnieć o przekrojowym artykule A. Piornowej "Sześć lat Olimpiady Literatury i Języka Polskiego", który został wydrukowany w z. 3/1976 "Biuletynu Polonistycznego". Natomiast sprawozdania A. Szlązakowej z przebiegu kolejnych olimpijskich zmagania publikuje co roku "Polonistyka".

Wymienione publikacje zawierają sporo danych statystycznych, ilustrujących pewne tendencje, jakie pojawiły się w ciągu ośmiu lat istnienia Olimpiady. Dane liczbowe dotyczące ostatnich sześciu lat (od IX do XIV OLiJP) zdają się je potwierdzać.

Rok nr Olimpiady	Liczba szkół	Liczba uczestników			
		elimin. szkolne	elimin. okręgowe	elimin. centralne	laureaci
1979 IX	525	2 549	1 071	89	16
1980 X	468	2 446	1 087	79	20
1981 XI	448	2 205	984	78	23
1982 XII	231	805	567	80	22
1983 XIII	394	1 838	922	79	28
1984 XIV	365	1 505	903	112	28

Liczba uczestników Olimpiady, szczególnie w odniesieniu do eliminacji szkolnych, od kilku lat wykazuje tendencję zniżkową⁸. Należy przywrzeć się bliżej temu niepokojącemu zjawisku, tym bardziej, iż - jak pisze wieloletni kierownik organizacyjny Komitetu Głównego, A. Szlązakowa - "najistotniejsze w Olimpiadzie jest jednak to, co dzieje się na etapie najniższym, wśród tysięcy uczestników eliminacji wewnętrznych. I tutaj Olimpiada może odnieść największe sukcesy, nie w liczbie laureatów-finalistów. Wciągnięcie do wykonywania zadań olim-

pijskich jak największej liczby uczniów, zorganizowanie wokół haseł olimpiady prawdziwego ruchu młodzieży - to droga do sukcesu, a jednocześnie właściwa realizacja zadań tej imprezy. /.../ To wszystko, co dzieje się później z młodzieżą wyselekcjonowaną w eliminacjach drugiego stopnia, jest głównie działaniem na rzecz najzdolniejszych jednostek"⁹.

Czy tylko trudności obiektywne, takie, jak niedoinformowanie szkół, powodujące, że wiele z nich nie zgłasza swoich uczniów do udziału w zawodach, lub kłopoty w dotarciu do olimpijskiego kanonu lektur - decydują o coraz mniejszej "masowości" konkursu polonistycznego? Przyczyny takiego stanu rzeczy są z pewnością bardziej złożone i wiążą się przypuszczalnie z całościem kształtem życia społecznego w naszym kraju. Winny więc stać się przedmiotem rzetelnych badań i analiz socjologicznych. Tym bardziej, iż liczba uczestników pozostałych olimpiad przedmiotowych wykazuje podobną tendencję.

Pewnym optymizmem napawać może fakt, że na wyższych szczeblach olimpijskich zmagania różnice ilościowe nie są już tak znaczne. Wynika to prawdopodobnie z dość wyrównanego poziomu uczestników eliminacji okręgowych oraz centralnych. Być może w ostatnich latach olimpiada stała się imprezą nieco bardziej "elitarną", a na eliminacje szkolne zgłaszają się uczniowie autentycznie zainteresowani literaturą i językiem ojczystym.

O uczestnikach olimpiad polonistycznych

Uczestnikami biorącymi udział w Olimpiadach mogą być uczniowie szkół średnich, a zwłaszcza dwóch ostatnich klas. Wobec trzecioklasistów nie stosuje się żadnych specjalnych przywilejów. Świadczą o tym dane liczbowe. Na starcie dotychczasowych zmagania olimpijskich (od I do XIV OLİJP) stanęło 37 451 zawodni-

ków. Około 33% tej liczby stanowią właśnie uczniowie przedostatnich klas. Podobnie kształtują się proporcje dotyczące udziału trzecioklasistów w eliminacjach okręgowych (ok. 28%) i centralnych (ok. 18%). Należy zaznaczyć, że swych sił w konkursie polonistycznym próbują także uczniowie klas drugich, a nawet (sporadycznie) klas pierwszych. Niektórym z nich udaje się dotrzeć do eliminacji II stopnia. Często zdarza się, że za rok, dwa - sięgają po dyplom laureata.

Uczestnikami są głównie uczniowie liceów ogólnokształcących. Jest to zrozumiałe, bowiem do tego typu szkół trafiają na ogół osoby o zainteresowaniach humanistycznych. Cieszy jednak fakt, że licea zawodowe i technika nie pozostają całkowicie obojętne na idee Olimpiady. Przykładowo - w VII OLIJP na 3061 uczestników eliminacji I stopnia - 109 rekrutowało się właśnie ze szkół zawodowych. Olimpiada nie jest przecież powołana wyłącznie do selekcjonowania odpowiednich kandydatów na wyższe studia. Winna przede wszystkim spełnić istotny cel wychowawczy: podniesienie w naszym szkolnictwie średnim rangi języka polskiego. Udział w tej imprezie młodzieży o zainteresowaniach pozornie odległych od literatury świadczy dobitnie o potrzebie dalszej humanizacji naszego szkolnictwa.

Komitet Główny OLIJP nagroził w ciągu 14 lat Olimpiady - 279 osób dyplomami laureata. Większość z nich uczęszczała do szkół warszawskich, krakowskich, gdańskich, poznańskich, katowickich i wrocławskich. Ale talenty polonistyczne nie rodzą się tylko w dużych ośrodkach miejskich. Co roku laureatami Olimpiady zostają uczniowie, pochodzący z niewielkich miast (np. Więcborka, Lipna, Pleszewa, Jarocina, Łomży), gdzie dostęp do dóbr kultury jest znacznie ograniczony. O ich sukcesie decyduje w ogromnej mierze nauczyciel-polonista, jego aktywność, pasja,

zaangażowanie, wreszcie umiejętność odpowiedniego ukierunkowania uczestnika konkursu polonistycznego.

Ponad 60% laureatów Olimpiady wybiera studia na wydziale filologii polskiej. Pozostali studiują: psychologię, historię sztuki, teatrologię, kulturoznawstwo, filologie obce, filozofię. Są jednak także i tacy, którzy swój udział w zawodach polonistycznych traktują całkowicie bezinteresownie - wyłącznie jako intelektualną przygodę. Myślę tu o laureatach podejmujących studia politechniczne, matematyczne, fizyczne czy medyczne.

Komitet Główny OLIJP z zainteresowaniem śledzi losy uczestników Olimpiady, zwłaszcza tych nagrodzonych dyplomami laureatów. W 1978 r. została do nich skierowana specjalna ankieta zawierająca 25 pytań dotyczących m.in. ich działalności na studiach wyższych¹⁰. Około 80% laureatów sugeruje, iż osiąga zdecydowanie lepsze wyniki od nieolimpijczyków. Pozostali mają oceny zbliżone do uzyskiwanych przez dobrych studentów z tego samego roku. Wiele z nich bierze czynny udział w życiu naukowym uczelni, uczestniczy w ogólnopolskich (czasem międzynarodowych) sesjach i sympozjach. Ponad 50% laureatów pragnie po skończeniu studiów poświęcić się pracy naukowej.

XIV Olimpiada Literatury i Języka Polskiego¹¹

Ostatnią Olimpiadę przeprowadzono w 365 szkołach (na ponad 800 istniejących liceów ogólnokształcących). Jest to w porównaniu z ubiegłym rokiem (394 szkoły) niewielki spadek. Do eliminacji I stopnia przystąpiło 1505 uczniów. 903 spośród nich wzięło udział w zawodach pisemnych II stopnia. Do ustnych eliminacji okręgowych dopuszczono 227 kandydatów. Komitet Główny otrzymał do weryfikacji 152 prace. Ostatecznie na starcie

III etapu zawodów stanęło 112 uczniów, zaś 28 wręczono dyplomy laureata. Osobnego podkreślenia wymaga fakt, iż dwóch tegorocznych laureatów było uczniami technikum, a trzy wyróżnione osoby to uczniowie przedostatnich klas liceum ogólnokształcącego.

Legitymację do startu w eliminacjach szkolnych były dwie pisemne prace przygotowawcze: recenzja lub szkic krytyczny wybranego utworu literackiego i praca z zakresu językoznawstwa. Szczególnie ta ostatnia sprawiła wiele kłopotu. Choć Olimpiada przyczyniła się niewątpliwie do większego akcentowania problematyki językowej w praktyce szkolnej, to poziom przygotowania uczniów w tej dziedzinie ciągle jeszcze nie jest zadowalający. Dlatego też tegoroczne prace przygotowawcze, dotyczące problematyki językoznawczej, zawierały sporo niedociągnięć. Najpoważniejszym z nich był niewielki stopień samodzielności omawianego tematu.

W czasie pisemnych eliminacji okręgowych zawodnicy mieli za zadanie opracować jedno z trzech, podanych niżej, zagadnień:

1. Konrad, ksiądz Piotr - dramat postaw i racji;
2. "Lalka" i "Przedwiośnie" - dwa świadectwa doświadczeń społecznych, dwie koncepcje powieści;
3. Proza polska okresu międzywojennego - główne zjawiska i tendencje rozwojowe; jej atrakcyjność dla czytelnika współczesnego

lub dokonać interpretacji jednego z dwóch podanych wierszy:

1. J. Kochanowski - Pieśń IX
2. Z. Herbert - "Zasypiamy na słowach"

Ponad 50% piszących wybrało interpretację utworu poetyckiego. Świadczy to o sporej atrakcyjności (wprowadzonych niedawno na eliminacje II stopnia) analiz wierszy.

Uczestnikom eliminacji centralnych pozostawiono możliwość

wyboru napisania rozprawki z historii literatury i literatury współczesnej lub interpretacji analityczno-porównawczej jednego z dwóch zestawów utworów poetyckich.

Przedstawiono następujące tematy do wyboru:

1. "Rzecz Czarnoleska" - motywy i tradycje Kochanowskiego w poezji polskiej;

2. Jak rozumiesz opinię Czesława Miłosza: "Nie, prawdy o naszej epoce nie przekaże żadna epopeja, żadna »Wojna i pokój«, żadna socjologiczna analiza. Błyski, urwane słowa, krótkie sentencje - to najwyżej".

Do analizy porównawczej zaproponowano następujące zestawy utworów poetyckich:

1. J. Kochanowski - "Do gór i lasów"

A. Mickiewicz - "Polowały się łyzy..."

2. A. Ważyk - "Pożegnanie Inkipo"

Cz. Miłosz - "Nigdy od ciebie, miasto"

I znów, podobnie jak w eliminacjach II stopnia, około 50% uczestników wybrało analizę porównawczą zaproponowanych wierszy. Z przedstawionych tematów rozprawek dużą popularnością cieszyły się rozważania na temat zdania Miłosza.

W podsumowaniu opinii dotyczących wyników XIV OLiJP stwierdzono, że poziom zawodników był dość wyrównany, a nawet wyższy niż w latach poprzednich. Cieszy dobra orientacja młodzieży polonistycznej w zakresie literatury współczesnej i teorii literatury. Smuci natomiast dość słaba znajomość historii literatury (szczególnie staropolskiej). Podobnie wiedza o języku polskim pozostawia wiele do życzenia.

Przedstawiciele Komitetu Głównego dokonują co roku pewnych korekt tematyki olimpijskiej. Nie bez wpływu na te decyzje pozostają wnioski zgłaszane przez komitety okręgowe. Tak

będzie z pewnością i w najbliższych latach. Olimpiada wymaga bowiem stałego "odświeżania" jej treści programowych.

¹ M. Klimowicz, Słowo wstępne /w:/ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. Założenia - oceny - postulaty. Praca zbiorowa. Red. B. Chrzęstowska i T. Kostkiewiczowa. Warszawa 1980, WSiP, s. 7.

² Załącznik do zarządzania MOiSŻW (Dz.Urz. MOiSŻW 1970 B-5, poz. 38, pkt. 1).

³ Do 1980 r. (X Olimpiada) prawo wstępu bez egzaminu na wydział filologii polskiej mieli zagwarantowane wszyscy uczestnicy eliminacji centralnych. Zgodnie z zarządzeniem MOiW z dn. 31 VII 1980 r. przywilej ten dotyczy wyłącznie laureatów. Zawodnicy, którzy brali udział w eliminacjach III stopnia są natomiast zwolnieni z egzaminu z języka polskiego na wszystkich kierunkach studiów, na których przedmiot ten obowiązuje. Ponadto uczestnicy eliminacji centralnych są zwolnieni ze składania matury z języka polskiego.

⁴ Podobnie i konkurencja, np.: w eliminacjach szkolnych XI OLiJP wzięło udział 2205 uczniów. Dyplomy laureata otrzymało tylko 23 uczestników. Proporcje te kształtują się podobnie w corocznych eliminacjach olimpijskich.

⁵ Weryfikacja jest konieczna ze względu na często nierównomierny poziom wiedzy, jaki prezentują olimpijczycy. Zdarzają się też wypadki zawyżania ocen prac pisemnych przez nauczycieli. "Odsiew" weryfikacyjny jest dość wysoki, np. w X Olimpiadzie na 129 kandydatów do eliminacji III stopnia dopuszczono 79; w br. (XIV OLiJP) było nieco lepiej: na 152 kandydatów dopuszczono - 112.

⁶ Osoby te stanowią około 45% uczestników eliminacji centralnych (np. w ostatniej Olimpiadzie do eliminacji ustnych III stopnia przystąpiło 53 uczniów).

⁷ Wkrótce ukaze się uzupełnione wznowienie tej pracy.

⁸ Dla zilustrowania tego stanu rzeczy przypomnę, że w eliminacjach I stopnia IV OLiJP (1974 r.) wzięło udział 4819 uczniów, zaś w V - 3768. Rok 1981/82 (XII OLiJP) należy uznać za nietypowy (zawody odbywały się w warunkach stanu wojennego).

⁹A. Szlązakowa, O dziejach i organizacji olimpiady polonistycznej /w:/ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. Red. B. Chrzęstowska i T. Kostkiewiczowa. Warszawa 1980, WSiP, s. 21-22.

¹⁰ Szerzej omawia ankietę K. Cieślak, Losy olimpijczyków /w:/ j.w., s. 148-171.

¹¹ Więcej szczegółów na temat XIV OLiJP można będzie znaleźć w sprawozdaniu A. Szlązakowej, "Polonistyka" 1985 nr 2.

Sławomir Głowacki